

УДК 327.5

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.40.19>

ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В КІБЕРПРОСТОРІ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Юлія Завгородня

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
факультет психології, політології та соціології, кафедра політичних теорій,
вул. Академічна, 2, 65009, м. Одеса, Україна*

Сучасна політична наука переходить на новий рівень політичних досліджень, який не можна визначити в чітких межах, просторі та території. Адже наявні приклади наукових досліджень звертають увагу на те, що вивчені простори у всесвіті були причиною конфліктної активності та створення умов до прояву сили над слабкішими учасниками міжнародної взаємодії. Виникає потреба аналізу поширення та впливу політичних конфліктів у кіберпросторі на різні країни та держави.

Наявні території та держави з чіткими межами та кордонами виходять за будь-які рамки, коли питання стосується конфлікту, який виникає та розвивається у кіберпросторі. Виникають питання, які потребують уточнення щодо можливих суб'єктів політичного протистояння, особливості залучення нових учасників до активної фази протистояння, створення об'єктивних механізмів впливу, надання ґрунтовної характеристики терміну розвитку конфлікту з огляду на особливості глобалізаційного характеру.

Політичне протистояння у кіберпросторі все частіше використовується у формі кібератак та кібертероризму. Основна мета політичного протистояння – вплив на політичні процеси та взаємодію між політичними лідерами та політичними групами, які наділені повноваженнями на державному та наддержавному рівні. Так, сучасні форми стримувань та протипагіндів існують на наддержавному рівні та формують нові прояви конфліктної активності, яка проявляється не лише у нарощенні збройного потенціалу, а й нарощення кіберфахівців, які уміють працювати із системами, програмами, технікою та впливати на функціонал усіх цих складників.

Для України дослідження таких типів протистояння досить актуальне, адже уже з початком 2022 року наша держава стикнулася з кібератакою на українські сайти уряду та портал «Дія». Основним завданням такої атаки було знищення даних на офіційних сайтах та заміна інформації, які містять загальнодержавну позицію щодо порядку діяльності та основних напрямів розвитку. Така ситуація дестабілізує позицію України як держави, а населення піддається панівним атакам, оскільки відчувається беззахисно та нестабільно.

У зв'язку з чим виникає необхідність детального аналізу щодо можливості вироблення загальної практики під час взаємодії між країнами та міжнародними організаціями щодо свободи та незалежності країн, які визнані на міжнародній арені, стосовно можливостей вільно вибирати напрями розвитку, без спонукання до вибору вектора розвитку країнами з вищим рівнем розвитку та економічною та технологічною могутністю.

Ключові слова: протистояння, політичний конфлікт, кіберпростір, глобалізація, політична взаємодія, інформаційна політика.

Люди за своєю природою намагаються більш детально вивчати навколишній світ. Окрім наукових досліджень, сучасна особистість бажає опанувати наявні просторові межі, впливати на них та використовувати наявні запаси ресурсів. У глобалізаційному світі такі бажання використовуються з метою цивілізаційного розвитку, нарощення економічного і політичного потенціалу окремих держав, що призводить до неминучого виникнення протиріч між різними зацікавленими суб'єктами. У зв'язку з цим усі межі окремих об'єктів,

якими цікавиться людина, рано чи пізно перетворювалися на «території» жорстоких протистоянь, конкуренції і навіть боротьби у напрямі зовнішніх та внутрішніх відносин.

Звертаючись до наукових праць, які спрямовані на дослідження кіберпростору як сучасної площини для взаємодії суб'єктів політики та громадян, варто виділити ґрунтовні праці В.Л. Андріанова, Н.В. Василенко, А.В. Пехник, Д.В. Дубова, Ю.В. Завгородної, Д.С. Черняк, Р.О. Гриник, В.М. Пилипенко, Ю.А. Травникова та ін. Проте праці цих авторів розкривають окремі аспекти кіберпростору. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні узагальненого погляду щодо сучасного протистояння суб'єктів політики в інформаційному просторі, їх вплив та можливість визначення територіального чинника у таких конфліктах.

А тому метою наукового дослідження є загальна характеристика політичного протистояння в кіберпросторі, визначення позитивних та негативних аспектів такого конфлікту.

Під час наукового дослідження застосовувались такі методи: порівняльний метод у разі аналізу Китаю та Індії як кількісного показника населення, що суттєво впливає на кіберпростір та процеси протистояння. Історичний метод допоміг показати наявний погляд на політичний конфлікт та показати новітні форми прояву протистояння у системі інформаційного простору. Метод моделювання допоміг сконструювати небезпеки та перспективи в розвитку конфліктної активності в кіберпросторі.

Оскільки інформаційний простір став невід'ємним складником існування людини, то можна відзначити активний розвиток протистоянь саме в кіберпросторі як сучасній сфері буття, яка відмінна від уже освоєних людиною просторових меж (землі, повітря, води, космосу). Відмінність усіх цих просторових меж у тому, що кіберпростір не містить географічних обмежень, а відповідно, кіберпростір може існувати в усіх уже освоєних просторових межах та впливати на них, а також на індивідів, які перебувають в рамках окремого простору.

Саме кіберпростір стає найвпливовішим елементом глобалізаційного впливу, оскільки від його стану (прогнозованості, стабільності, функціональності) залежить стала світова економіка, зростання рівня добробуту людей, розвиток суспільства та найголовніше належний рівень захисту людей. Окремі інформаційно-комунікативні країни світу (Китай, США, Німеччина та ін.) намагаються створити кібербезпеку для власних громадян, однак тим самим стають учасниками протистояння за межі кіберпростору та можливостей впливу на зовнішніх учасників-користувачів кіберпростору.

Такий «кіберзахист» окремих розвинутих держав провокує розвиток людства у зворотному напрямі, а саме: нестабільності, розбалансованості економіки, політичних процесів, виникнення нових викликів та небезпек, які людина не встигає досягнути, деградації людської особистості, відсутності реального суспільного розвитку й формування тотального контролю над індивідом. Такі загрози, що виникають перед людством, актуалізують потребу дослідження меж політичного протистояння у кіберпросторі з метою отримання комплексного уявлення про стирання політичних меж у кіберпросторі.

Оскільки наявні політичні суб'єкти містять прив'язку до відповідних територіальних меж та громадян, які їх вибирали, то у кіберпросторі політичні актори можуть мати вплив у різних країнах та континентах, які не впливали на процес обрання такого політичного діяча.

Для розуміння процесів, які відбуваються в кіберпросторі, потрібно визначити ключові напрями наукового аналізу щодо розуміння геополітики. Д.В. Дубов стверджує, що «суттєву проблему у вирішенні взаємозв'язку кіберпростору та геополітики становить надмірна прив'язаність класичного розуміння геополітики до землі (land) та географії» [1, с. 18]. Тому виникає необхідність у формуванні новітнього уявлення про політичні конфлікти, які дуже вдало збільшують просторові межі за допомогою кіберпростору.

Тому своєчасною є думка В.Л. Адріанова щодо дослідження сутності кіберпростору та його геополітичного значення, вона справді є ключовою для деталізації дослідження політичного протистояння в такому просторовому аспекті. У феномені кібермогутності основним фактором є не стільки технологічний складник, а швидше кадрова могутність, тобто кількість фахових працівників у кіберпросторі, які можуть реалізувати та захищати інтереси окремої країни в кіберпросторі [2]. Науковець акцентує увагу на тому, що більше фахівців у галузі кіберпростору є у країнах, які мають велику кількість населення, а відповідно, мають ширші можливості щодо кадрового потенціалу у новітньому просторі.

Така думка досить вдало підтверджується розвитком ІТ-комплексу у КНР та розвитком підготовки програмістів в Індії. Країни з великою кількістю населення демонструють вищий рівень кадрового потенціалу, а відповідно, і можливостей у кіберпросторі. «За останні два десятиліття розвиток інформаційного простору і захист Китаю суттєво змінюється. КНР нарощує захист своєї інформаційної системи і баз даних, а органи управління встановлюють нові межі заборон в інформаційному просторі. У сучасному світі збільшуються хакерські атаки, які отримують бази даних, які слабо захищені. Для Китаю важливо також брати участь у створенні загальної державної системи захисту, що буде показником захисту власних громадян та і країни загалом» [6].

Окрім того, варто чітко розмежовувати політичний конфлікт у кіберпросторі від можливих різновидів цькування, до прикладу кібербулінг. Така термінологія зазвичай використовується у сучасному інформаційному просторі, що містить елементи перед конфлікту, однак обмежується вчинками щодо залякування неповнолітніх людей. З огляду на активність у політичних процесах щодо прийняття рішень і вплив таких рішень на суспільство, то все ж таки доцільно використовувати поняття «політичне кіберпротистояння», «політичне кіберпротистояння» або «кіберконфлікт». Така термінологія відображає основні елементи конфлікту між суб'єктами політики щодо вчинків з метою вплинути на політичні рішення чи політичні процеси для отримання вигоди (яка може бути матеріальною вигодою або затвердженням лідерських позицій на державному рівні).

Тому під час виникнення активних форм протидії в кіберпросторі серед суб'єктів політики неможливо спрогнозувати однозначно сферу впливу такого конфлікту, а отже, неможливо визначити просторово-територіальні межі розвитку такого конфлікту. Однак можливо відрізнити кіберконфлікт у політиці серед інших видів протистояння або агресії в інформаційному просторі.

Яскравим прикладом активної форми протидії в політичних процесах є кібератака. Тобто це такий вид діяльності в кіберпросторі, який допомагає дестабілізувати діяльність органів влади, політичних партій, груп громадян. «Кібератаки, які можна розцінювати як сучасну форму нападу, що досить вдало застосовується суб'єктами політики, переважно мається на увазі наддержавна форма взаємного впливу. Агресора можливо виявити, але важко притягнути до будь-якої форми відповідальності, будь-які каральні форми впливу на міжнародній арені діють суб'єктивно залежно від статусу на міжнародній арені такого політичного актора. Кібератаки, які використовуються під час проведення кібероперацій, можуть привести до дуже негативних наслідків» [3].

Кібератаки є формою здійснення кібертероризму. Характеристику поняття «кібертероризм» потрібно здійснювати за допомогою двох складників: «кібер» (складник, що характеризує інформаційний простір) і «тероризм» (складник, що характеризує умисну протиправну діяльність, спрямовану на деструктивні процеси у суспільстві).

На думку Р.О. Гриник та В.М. Пилипенко, «кібертероризм – це комплексна модель, що виражається в навмисній, політично вмотивованій атаці на інформацію, оброблювану

комп'ютером і комп'ютерними системами, що створює небезпеку для життя чи здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту» [4].

У зв'язку з прогресивним збільшенням користувачів Інтернет-простору за допомогою технічних засобів політичні лідери також стають користувачами, які за допомогою використання Інтернету можуть вдаватись до публічного звернення до громадян, публічної критики опонентів у політичному середовищі, публічних закликів щодо зібрань на мітинги та протести щодо прийняття політичних рішень.

На думку експертів, «найбільш уразливими точками інфраструктури є енергетика, телекомунікації, авіаційні диспетчерські, фінансові електронні та урядові інформаційні системи, а також автоматизовані системи управління військами і зброєю. Так, в атомній енергетиці зміна інформації або блокування інформаційних центрів може спричинити за собою ядерну катастрофу або припинення подачі електроенергії в міста і на військові об'єкти» [4]. Також варто відзначити, що кібертероризм може руйнувати об'єкти наявних інформаційних систем. Наслідком такої діяльності може бути знищення важливої інформації, її спотворення або навіть фізичне знищення ліній комунікації.

З огляду на все вищезазначене можемо узагальнити сучасні форми конфліктної активності в кіберпросторі, які призводять до деструктивних процесів у суспільстві. Підтримую думку про те, що інформаційні технології роблять територіальні та просторові кордони умовністю для політичних форм протистояння, а самі конфлікти набувають масштабних форм оприлюднення, обговорення і навіть впливу. У сучасному політичному процесі відбувається так звана трансгранична політизація (у зв'язку з впливовістю політичних лідерів, ефективністю окремих політичних груп, демократизації в глобалізаційних масштабах).

Звичайно, політичні протистояння стають усе більш небезпечнішими та неконтрольованими, а вплив суб'єктів протистояння виходить на новий інформаційний рівень, що робить прив'язку до «землі» (територіальних меж держави) умовністю.

Адже у світі відбуваються масштабні міграційні процеси, які також збільшилися за останні десять років. Окрім того, сама міграція стала приводом до конфлікту між державами Польща та Білорусь у 2021 році. Такі конфліктні умови щодо зміни місця проживання унеможливають забезпечення належним захистом громадян, яким важко визначити країну походження (народження) з метою визначення статусу (громадянина, біженця, переселенця або ін.) для реагування на обмеження прав чи свобод або навіть їх позбавлення.

Тому все більшого значення набуває саме не територіальна належність щодо захисту, а фактор захисту інтересів людини на міжнародному рівні відповідно до міжнародних нормативно-правових актів, які ратифікувала більшість цивілізованих країн. Такі труднощі виникають у зв'язку з формуванням сучасного сприйняття могутності окремої держави, її сили та впливовості у міжнародній площині.

Усі вищезазначені аспекти сучасного світового порядку демонструють необхідність усвідомлення зміни ролі внутрішньодержавних та зовнішніх форм взаємодії. Політика жорсткого тоталітаризму неможлива в умовах інформаційної свободи. Репресивні методи впливу на громадські протести, мітинги набувають міжнародної критики та засудження, а політична конфліктна взаємодія переформатовується в інформаційний простір. Тому у сучасних політичних процесах варто говорити про новий вид конфліктної активності, а саме кіберконфлікти, які розпочинають свій розвиток, як механізм до спільної взаємодії суб'єктів політики через інформаційний простір за допомогою різних атак у кіберпросторі, які дестабілізують політичні процеси та суспільну взаємодію.

Список використаної літератури

1. Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія. Київ : НІСД, 2014. 328 с.
2. Андрианов В.Л. Формирование «Большого Китая»: Геополитическое измерение : автореф. дис. ... к.і.н. : 07.00.03. URL: <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-bolshogo-kitaya-geopoliticheskoeizmerenie>.
3. Пехник А.В., Завгородня Ю.В. Сучасні загрози кібертехнологій у політичному процесі. *Актуальні проблеми політики* : збірник наукових праць. Одеса, 2021. Вип. 68. URL: http://www.app.nuoua.od.ua/archive/68_2021/14.pdf.
4. Гриник Р.О., Пилипенко В.М. Кібертероризм як нова форма міжнародного тероризму. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23–25 листопада 2016 року м. Кропивницький). URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/3203/1/13.pdf>.
5. Травников Ю. Злочини в Паутині: Кордони без замків. URL: <http://www.pl-computers.ru/article.cfm?Id=742&Page=3>.
6. Yuliia Zavhorodnia. Features of protection of China's national interests within cybernetic space. *European Political and Law Discourse*, 2021, Volume 8, Issue 6. p. 37–42. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2021/2021-8-6/08.pdf>.
7. Політологічний словник : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. Київ : МАУП, 2005. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/kv_08.pdf.

POLITICAL CONFLICT IN CYBERSPACE: GLOBALIZATION ASPECT**Julia Zavgorodnya***National University "Odessa Law Academy",**Faculty of Psychology, Political Science and Sociology, Department of Political Theories,**Academic str., 2, 65009, Odessa, Ukraine*

Modern political science is moving to a new level of political research, which cannot be defined in clear boundaries, space and territory. After all, the existing examples of scientific research point out that the existing spaces in the universe were the cause of conflict activity and the creation of conditions for the exercise of power over the weaker participants in international cooperation. There is a need to analyze the spread and impact of political conflicts in cyberspace on different countries and states.

Existing territories and states with clear borders and boundaries go beyond any boundaries when it comes to the conflict that arises and develops in cyberspace. There are questions that need to be clarified about possible subjects of political confrontation, the peculiarities of attracting new participants to the active phase of confrontation, creating objective mechanisms of influence, providing a thorough description of the conflict, taking into account the globalization.

Political confrontation in cyberspace is increasingly used in the form of cyberattacks and cyberterrorism. The main purpose of political confrontation is the influence on political processes and interaction between political leaders and political groups, which are endowed with powers at the state and supranational levels. Thus, modern forms of checks and balances exist at the supranational level and form new manifestations of conflict activity, which manifests itself not only in building armed capabilities, but also in building cyber specialists who can work with systems, programs, technology and influence the functionality of all such components.

For Ukraine, the study of such types of confrontation is quite relevant, because since the beginning of 2022, our country has faced a cyberattack on Ukrainian government sites and the portal "Action". The main task of such an attack was to destroy data on official websites and replace information that contains

a national position on the order of activities and the main directions of development. This situation destabilizes Ukraine's position as a state, and the population is under dominant attacks because it feels defenseless and unstable.

Therefore, there is a need for a detailed analysis of the possibility of developing common practice in the interaction between countries and international organizations on the freedom and independence of countries recognized in the international arena, on the ability to freely choose development directions, without prompting with a higher level of development and economic and technological power.

Key words: confrontation, political conflict, cyberspace, globalization, political interaction, information policy.